

ЛІТЕРАТУРА

1. Д'яченко Ю. Ю. Аналіз сучасних поглядів на розвиток персоналу підприємства / Ю. Ю. Д'яченко // Вісник Донецького національного університету. – Т. 2. – 2009. – С. 32–36. – (Серія В. «Економіка і право»).
2. Павлисько У. Є. Теоретико-методологічні аспекти формування ефективної системи управління персоналом підприємств / У. Є. Павлисько // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Актуальные проблемы управления человеческими ресурсами и маркетинга в контексте стратегии развития Украины / НАН Украины ; Ин-т экономики пром-ти. – 2007. – Т. 2. – С. 343–351.
3. Савченко Г. О. Мотиви і стимули до праці та їх роль у підвищенні ефективності банків / Г. О. Савченко, Т. П. Збрицька, О. О. Макаревич // Вісник Донецького національного університету. – Т. 2. – 2009. – С. 59–63. – (Серія В. «Економіка і право»).
4. Джой-Меттьюз Д. Развитие человеческих ресурсов / Д. Джой-Меттьюз, Д. Меггинсон, М. Сюрте. – М. : Эксмо, 2006. – 432 с.
5. Антонюк В. П. Формування та використання людського капіталу в Україні: соціально-економічна оцінка та забезпечення розвитку / В. П. Антонюк. – Донецьк. – 2007. – 348 с.

УДК 331.104

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

В. В. Іванова, кандидат економічних наук

Забезпечення стабільності економіки України відповідно до стратегії довготривалого розвитку пропонується реалізовувати на основі ендогенізованої моделі, яка зорієнтована на достатньо високий рівень ефективності використання людських і науково-технологічних ресурсів, упровадження інновацій у пріоритетних сферах діяльності, формування та захисту інтелектуального капіталу [1, с. 103]. Економіка, заснована на знаннях, використовує людський капітал та інноваційну діяльність як головні фактори економічного розвитку, що забезпечать високий рівень конкурентоспроможності країни.

Людський капітал переноситься на вартість товару, а елементами товарності також стають ідеї, управлінські рішення [2]. Р. Штейнер відзначав факт поступового переходу від економіки товару до економіки людських здібностей [3]. П. Друкер вбачав основне досягнення ХХІ ст. у необхідності підвищення продуктивності інтелектуальної праці [4, с. 41]. На нинішньому етапі розвитку економіки «визначальним є інтелектуальний потенціал суспільства, на який вона спирається і який становить

сукупність повсякденних (буденних) і спеціалізованих (наукових) знань, нагромаджених у свідомості людей і матеріалізованих у технологічних способах виробництва» [5].

Метою статті є обґрунтування значимості людського капіталу в подальшому розвитку економіки країни в умовах економічних трансформацій.

Згідно з концепцією Г. Беккера, людським капіталом можна вважати сукупність знань, навичок і досвіду, а також здоров'я індивіда, що використовуються ним для отримання доходу [6]. Людський капітал разом зі структурним капіталом (програмне забезпечення, бази даних, організаційні механізми) вважають складовими інтелектуального капіталу [2]. Існує й інше трактування структури інтелектуального капіталу (людський капітал, капітал установи, капітал взаємодії з інститутами ринку), але основною складовою залишається людський капітал, який акумулює знання, інтелектуальні здібності, досвід [7].

Людський капітал – частина інтелектуального капіталу, носієм якого є людина, що перетворює інформацію на знання та використовує

їх для здійснення економічної діяльності.

Основним елементом формування людського капіталу на новому етапі розвитку економіки є знання [8, с. 27]. Вони не тільки мають велику цінність і могутніші за природні ресурси, а й стали головною сировиною економічної діяльності [9].

Як свідчать дані Світового банку, на нинішньому етапі розвитку економіки фізичний капітал формує 16 % загального обсягу багат-

ства кожної країни, тоді як природний – 20, а людський – 64 [10]. Це підкреслює значимість знань в економічній діяльності суспільства, що разом із навичками та творчими здібностями формують людський капітал.

Про поступовий перехід до економіки, заснованої на знаннях, свідчать структурні зрушення у сукупному капіталі країн світу, що почалися на початку минулого століття (табл. 1).

Таблиця 1

Структура сукупного капіталу західних країн [11], %

Показник	Рік					
	1800	1860	1913	1950	1973	1997–1998
Фізичний капітал	78–80	77–79	67–69	52–53	43–44	31–33
Людський капітал	20–22	21–23	31–33	47–48	56–57	67–69

Для економіки, заснованої на знаннях, характерне домінування людського капіталу, що є одночасно джерелом нових знань і засобом їх реалізації через активізацію інноваційної діяльності, яка стимулює розвиток економіки, забезпечує підвищення конкурентоспроможності як окремих галузей, так і економіки в цілому.

Економічними суб'єктами впроваджуються інновації, які фактично є практичним застосуванням набутих знань, а значить економічне зростання даних суб'єктів, як і розвиток економіки в цілому, залежить від бажання та здатності акумулювати знання та спрямовувати їх на реалізацію в практичній діяльності, що стимулює підвищення прибутковості.

Для економіки, заснованої на знаннях, характерні розвиток високих технологій і дієвий механізм виробництва знань, тобто відповідна система освіти, фундаментальна та прикладна наука, комунікаційна система, патентна система та виховна робота з населенням щодо розвитку такої економіки [12, с. 24]. До цього можна додати таку складову як забезпечення високого рівня життя населення з метою розвитку людського потенціалу, бо саме цей фактор на даному етапі економічних трансформацій сприятиме становленню економіки, заснованої на знаннях, а отже, забезпеченню високого рівня конкурентоспроможності країни. Для оцінки рівня розвитку людського

потенціалу в Програмі розвитку ООН запропонований композитарний індекс – індекс людського розвитку (ІЛР), який характеризує тривалість життя при народженні, стан освіти та життєвий рівень.

Індекс людського розвитку розраховується на основі даних стосовно трьох складових: здоров'я та довголіття, що визначаються очікуваною тривалістю життя; освіта, що визначається на основі показника грамотності населення та показника охоплення населення трьома ступенями освіти (початкова, середня, вища); матеріальний рівень життя, що характеризується розміру ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. Композитарний індекс визначається як середня величина трьох отриманих індексів.

Максимально можливе значення даного індексу – 1 буде мати країна, у якій середня тривалість життя становить 85 років, ВВП – 40 тис. дол. США, рівень грамотності дорослого населення – 100 %, населення відповідно до віку навчається у певних навчальних закладах.

Упродовж 1999–2004 рр. перше місце за даним індексом посідала Норвегія, і лише 2005 р. вона була визначена другою за рейтингом, поступившись Ісландії, яка з 2001 р. піднялася з сьомої позиції на другу та, крім 2002 р., утримувала її до 2005 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг країн світу за індексом людського розвитку [13–21]

Країна	Рік							
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ісландія	7	7	2	7	2	2	1	1
Норвегія	1	1	1	1	1	1	2	2
Австралія	2	5	4	3	3	3	3	4
Канада	3	3	8	4	5	6	4	3
Ірландія	18	18	12	10	8	4	5	5
Швеція	4	2	3	2	6	5	6	7
Швейцарія	11	11	10	11	7	9	7	10
Японія	9	9	9	9	11	7	8	8
Нідерланди	8	8	5	5	12	10	9	6
Франція	13	12	17	16	16	16	10	11
Фінляндія	10	10	14	13	13	11	11	12
США	6	6	7	8	10	8	12	15
Іспанія	21	21	19	20	21	19	13	16
Данія	15	14	11	17	14	15	14	13
Австрія	16	15	16	14	17	14	15	14
Великобританія	14	13	13	12	15	18	16	21
Бельгія	5	4	6	6	9	13	17	17
Люксембург	12	16	15	15	4	12	18	9
Нова Зеландія	19	19	20	18	19	20	19	20
Італія	20	20	21	21	18	17	20	19
Китай	24	23	26	23	22	22	21	22
Німеччина	17	17	18	19	20	21	22	23

Значну увагу розвитку людського потенціалу приділила Ірландія, що з 18 місця у 1999 р. перемістилася на 4 місце у 2004 р. Стабільно високі позиції у даному рейтингу протягом зазначеного періоду посідали Австралія, Канада, Швеція, Швейцарія, Японія, Нідерланди, Фінляндія. Практично всі ці країни, що посідають високий рейтинг за індексом людського розвитку, і демонструють значні успіхи у становленні та розвитку економіки, заснованої на знаннях. У 1999 р. США, що посідали 6 позицію, поступово перемістилися на 12 місце, переважно через надзвичайну активність країн-лідерів даного рейтингу, які усвідомили значення людського потенціалу у процесі трансформації економіки в економіку, засновану на знаннях.

Україна у світовому рейтингу за індексом розвитку людського потенціалу посідає невисоке місце (табл. 3).

Дані табл. 3 свідчать, що вона відноситься до країн із середнім рівнем людського розвитку, але слід відмітити, що за 10 років

її рейтинг різко впав: у 1991 р. Україна посідала 45 місце серед 173 обстежених країн, у 2000-му – 80. Хоча упродовж 2004–2005 рр. її рейтинг зріс, але вже 2006 р. Україна посіла 82-ге місце. Цього недостатньо для забезпечення підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні, адже високі темпи економічного зростання пов'язують у сучасних умовах з обсягом людського капіталу.

Роль людського капіталу в економічному зростанні зумовлює усвідомлення нової сутності освіти як основної галузі формування такого капіталу, завдання якої полягає у підготовці висококваліфікованих фахівців і налагодженні процесу поновлення їх знань протягом усього життя на основі визначення найбільш перспективних напрямів для забезпечення якості людського капіталу, а це потребує збільшення обсягів фінансування в освіту населення.

Освіта формує знанневий фонд людини, сприяє накопиченню спеціальних навичок

і досвіду у вирішенні певних завдань. Саме тому витрати на освіту майже всіх розвинутих країн протягом 1997–2006 рр. перевищували 5 % валового внутрішнього продукту, крім Японії, витрати якої досягли цього рівня лише у 2006 р., та Італії, фінансування освіти в якій 2006 р. становило 4,6 % ВВП [24].

Таблиця 3

Рейтинг України за індексом розвитку людського потенціалу [1, 22, 23]

Рік	Індекс	Місце	Кількість обстежених країн
1991	0,823	45	173
1992	0,842	54	174
1993	0,719	80	174
1994	0,689	95	175
1995	0,665	102	174
1997	0,721	91	174
1998	0,744	78	174
1999	0,742	74	162
2000	0,748	80	173
2002	0,777	70	177
2004	0,766	78	177
2005	0,791	78	177
2006	0,786	82	179

Звичайне нарощування обсягів матеріального виробництва, недостатня увага до його інтелектуалізації не забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств і економіки країни в цілому. Посилюється вплив людського капіталу на результативність економічних процесів, рівень якого залежить від соціальних умов його формування та розвитку.

Інтелектуальний, зокрема людський капітал, сприяє прискореним темпам оновлення продукції та технологій, тобто інноваціям, що підсилює конкурентні позиції економіки держави. Перехід до економіки, заснованої на знаннях, висуває нові вимоги до якості робочої сили, а саме до її інтелектуалізації, наслідком чого є збільшення інвестицій у людський капітал через зростання витрат на освіту та перепідготовку персоналу.

Україна у процесах становлення і розвитку економіки, заснованої на знаннях, відстає від розвинутих країн, що потребує їх значного прискорення вже найближчим часом. Для цього, зокрема, необхідна акумуляція людського

капіталу., Зростання значущості людського капіталу, посилення ролі висококваліфікованих фахівців у економіці зумовлює вдосконалення процесу формування освітянського, наукового та професійного потенціалу суспільства, підвищення рівня освіти та вимагає потужної освітянської системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. В. М. Гейця. – К. : Ін-т екон. прогноз. : Фенікс, 2003. – 1008 с.
2. Федулова Л. І. Концепція інтелектуального капіталу в системі економіки знань / Л. І. Федулова // Проблеми науки. – 2006. – № 3. – С. 34–38.
3. Steiner R. World Economy / R. Steiner. – L., 1938. – 164 p.
4. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. / Питер Ф. Друкер. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 272 с.
5. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В. Геєць // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 4–14.
6. Беккер Г. С. Человеческое поведение. Экономический поход. Избранные труды по экономической теории : [пер. с англ.] / Г. С. Беккер ; сост., науч. ред. послесловия Р. И. Капелюшников ; редис. М. И. Левин. – М. : ГУВШЭ, 2003. – 672 с.
7. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. М. Колот // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 3–13.
8. Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Ін-т екон. та прогноз., 2007. – 472 с.
9. Стюарт Т. Багатство от ума : [пер. с англ.] / Т. Стюарт. – Минск : Парадокс, 1998. – 346 с.
10. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки / Л. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – С. 72–79.
11. Щетинин В. Человеческий капитал и неоднозначность его трактовки / В. Щетинин // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 12. – С. 42–52.
12. Україна у вимірі економіки знань / за ред. В. М. Гейця. – К. : Основа, 2006. – 592 с.
13. Statistics of the Human Development Report

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/statistics>.
14. Textbook on Human Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.undp.ru>.
 15. Human Development Report 2001 [Електронний ресурс]. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 2001. – 264 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2001>.
 16. Human Development Report 2002 [Електронний ресурс]. – New York – Oxford : Oxford University Press, 2002. – 277 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2002>.
 17. Human Development Report 2003 [Електронний ресурс]. – New York ; Oxford : Oxford University Press, 2003. – 367 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2003>.
 18. Human Development Report 2004 [Електронний ресурс]. – New York, 2004. – 285 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2004>.
 19. Human Development Report 2005 [Електронний ресурс]. – New York, 2006. – 372 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2005>.
 20. Human Development Report 2006 [Електронний ресурс]. – New York, 2006. – 422 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2006>.
 21. Human Development Report 2007/2008 [Електронний ресурс]. – New York, 2007. – 384 p. – Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007>.
 22. Конкурентоспроможність національної економіки / за ред. Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2005. – 582 с.
 23. Украинское будущее хуже российского на 9 позиций [Електронний ресурс] // Украинская правда. – 2007. – 27 ноябр. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/ru/news/2007/11/27/67392.htm>.
 24. IMD World Competitiveness Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldcompetitiveness.com/online/Login.aspx>.

УДК 336.145

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРІОРИТЕТІВ І КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В. О. Шпильова, кандидат економічних наук

Регулювання регіонального розвитку потребує становлення комплексу цільових орієнтирів стратегічної дії на систему регіонального відтворення. Коректність обраних пріоритетів як одне зі стратегічних завдань, що полягає у виборі найбільш цінних активів території, багато в чому визначається стратегічним фокусом регіональної політики та вибором типології регіону.

Як уже наголошувалося, вибір типології обумовлений потребами ідентифікації і групування чинників регіонального розвитку, оскільки для цілей стратегічного управління розвитком регіоном важливо перш за все виділити чинники структури економіки регіону як основи його розвитку, а також групу забезпе-

чувальних чинників – інфраструктурних (матеріальних) і людських.

Дослідження особливостей соціально-економічного розвитку регіонів, зокрема розвитку їх конкурентоспроможності відображені у працях зарубіжних учених: Б. Біренберга, І. Брамеззи, М. Портера, Г. Морозової, Л. Шеховцевої, а також у працях таких вітчизняних фахівців, як М. Бутко, В. Вакалюк, Б. Данилишин, А. Гальчинський, С. Покропивний, З. Румянцева, О. Страхов, Л. Чернюк та ін.

Метою статті є виявлення пріоритетів і аналіз конкурентних переваг соціально-економічного розвитку регіону в умовах трансформаційних зрушень.

При виборі стратегічних пріоритетів регіо-